

צום גדליה – יום תשובה על ב' החטאים

צום השביעי תשפ"ד

גמרא ראש השנה (יח):

צום השביעי זה ג' צתשרי, שזו נהרג גדליה בן אחיקם. ומי הרגו? ישמעאל בן נתניה הרגו. ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו.

רמב"ם הל' תעניות (פרק ה' הלכה ב')

יום שלישי צתשרי שזו נהרג גדליה בן אחיקם ונכזת גחלת ישראל הנשארת וסיצב להסם גלותן.

רמב"ם הל' תעניות (פרק א' הלכות א' – ג')

מזות עשה מן התורה לזעוק ולהריע צחוצרות על כל כרה שתצא על הצדק... ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שזמן שתצא כרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונומיכם הטו וגו'. וזה הוא שיגרום להסיר הכרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וזרה זו נקרה נקריה. הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ומוסיף הכרה לרות אחרות. הוא שכתוב צמורה והלכתם עמי בקרי והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי. כלומר כשאצא עליכם כרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ירמיהו פרק מ'

... ה ועודנו לא ישוב ושבא אל גדליה בן אחיקם בן שפן אשר הפקיד מלך בבל בערי יהודה ושב אתו בתוך העם או אל כל הישר בעיניך ללכת לך ויתן לו רב שבחים ארחה ומשאית וישלחהו. ו יבא ירמיהו אל גדליה בן אחיקם המצפתה וישב אתו בתוך העם הנשארים בארץ. ו וישמעו כל שרי החילים אשר בשדה המה ואנשיהם כי הפקיד מלך בבל את גדליהו בן אחיקם בארץ וכי הפקיד אתו אנשים ונשים וטף ומדלת הארץ מאשר לא הגלו בבלה. ח ויבאו אל גדליה המצפתה וישמעאל בן נתניהו ויוחנן ויונתן בני קרח ושריה בן תנחמת ובני עופי [עיפי] הנטפתי ויוניהו בן המעכתי המה ואנשיהם. ט וישבע להם גדליהו בן אחיקם בן שפן ולאנשיהם לאמר אל תיראו מעבוד הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל ויישב לכם. י ואני הנני יושב במצפה לעמד לפני הכשדים אשר יבאו אלינו ואתם אספו יין וקניץ ושמן ושמו בכליכם ושבבו בעריכם אשר תפשתם. יא וגם כל היהודים אשר במואב ובבני עמון ובבאדום ואשר בכל הארצות שמעו פי נתן מלך בבל שארית ליהודה וכי הפקיד עליהם את גדליהו בן אחיקם בן שפן. יב וישבו כל היהודים מפל המקמות אשר נדחו שם ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפתה ויאספו יין וקניץ הרבה מאד.

יג ויוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפתה. יד ויאמרו אליו הידע תדע כי בעלים מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להפתך נפש ולא האמין להם גדליהו בן אחיקם. טו ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר במצפה לאמר אכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יכפה נפש ונפצו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה. טז ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעש [תעשה] את הדבר הזה כי שקר אתה דבר אל ישמעאל.

פרק מ"א

א ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מורע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה. ב ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר

הפקיד מלך בבל בארץ. ג ואת כל היהודים אשר היו אתו את גדליהו במצפה ואת הפשדים אשר נמצאו שם את אנשי המלחמה הבה ישמעאל. ד ויהי ביום השני להמית את גדליהו ואיש לא ידע. ה ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי וקן וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה'. ו ויצא ישמעאל בן נתניה לקראתם מן המצפה הלאה ויבכה ויהי כפגש אתם ויאמר אליהם באו אל גדליהו בן אחיקם. ז ויהי כבואם אל תוך העיר וישחטם ישמעאל בן נתניה אל תוך הבור הוא והאנשים אשר אתו. ח ועשרה אנשים נמצאו בם ויאמרו אל ישמעאל אל תמתנו כי יש לנו מטמנים בשדה חטים ושערים ושמן ודבש ויחדל ולא המיתם בתוך אחיהם. ט והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הבה ביד גדליהו הוא אשר עשה המלך אסא מפני בעשא מלך ישראל אתו מלא ישמעאל בן נתניהו חללים. י וישב ישמעאל את כל שארית העם אשר במצפה את בנות המלך ואת כל העם הנשארים במצפה אשר הפקיד נבוןראדן רב טבחים את גדליהו בן אחיקם וישבם ישמעאל בן נתניה וילך לעבר אל בני עמון. יא וישמע יוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר אתו את כל הרעה אשר עשה ישמעאל בן נתניה. יב ויקחו את כל האנשים וילכו להלחם עם ישמעאל בן נתניה וימצאו אתו אל מים רבים אשר בגבעון. יג ויהי כראות כל העם אשר את ישמעאל את יוחנן בן קרח ואת כל שרי החילים אשר אתו וישמחו. יד ויסבו כל העם אשר שבה ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן קרח. טו וישמעאל בן נתניה נמלט בשמנה אנשים מפני יוחנן וילך אל בני עמון. טז ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר אתו את כל שארית העם אשר השיב מאת ישמעאל בן נתניה מן המצפה אחר הבה את גדליה בן אחיקם גברים אנשי המלחמה ונשים וטף וקסרים אשר השיב מגבעון. יז וילכו וישבו בגרות כמזהם [כמהם] אשר אצל בית לחם ללכת לבוא מצרים. יח מפני הפשדים כי יראו מפניהם כי הבה ישמעאל בן נתניה את גדליהו בן אחיקם אשר הפקיד מלך בבל בארץ.

פרק מ"ב א ויגשו כל שרי החילים ויוחנן בן קרח ויונה בן הושעיה וכל העם מקטן ועד גדול. ב ויאמרו אל ירמיהו הנביא תפל נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל ה' אלהיך בעד כל השארית הזאת כי נשארנו מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו. ג ויגד לנו ה' אלהיך את הדרך אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה. ד ויאמר אליהם ירמיהו הנביא שמעתי הנני מתפלל אל ה' אלהיכם כדבריכם והיה כל הדבר אשר יענה ה' אתכם אגיד לכם לא אמנע מפם דבר. ה והמה אמרו אל ירמיהו יהי ה' בנו לעד אמת ונאמן אם לא ככל הדבר אשר ישלחך ה' אלהיך אלינו פן נעשה. ו אם טוב ואם רע בקול ה' אלהינו אשר אנו ואנחנו שלחים אתך אליו נשמע למען אשר ישיב לנו כי נשמע בקול ה' אלהינו. ז ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו. ח ויקרא אל יוחנן בן קרח ואל כל שרי החילים אשר אתו ולכל העם למקטן ועד גדול. ט ויאמר אליהם פה אמר ה' אלהי ישראל אשר שלחתם אתי אליו להפיל תחנתכם לפניו. י אם שוב תשובו בארץ הזאת ובנית אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש כי נחמתי אל הרעה אשר עשיתי לכם. יא אל תיראו מפני מלך בבל אשר אתם יראים מפניו אל תיראו ממנו נאם ה' כי אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו. יב ואתן לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל אדמתכם. ...

פרק מ"ג א ויהי ככלות ירמיהו לדבר אל כל העם את כל דברי ה' אלהיהם אשר שלחו ה' אלהיהם אליהם את כל הדברים האלה. ב ויאמר עזריה בן הושעיה ויוחנן בן קרח וכל האנשים הנזדים אמרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך ה' אלהינו לאמר לא תבאו מצרים לגור שם. ג כי ברוך בן נריה מסית אתך בננו למען תת אתנו ביד הפשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל. ד ולא שמע יוחנן בן קרח וכל שרי החילים וכל העם בקול ה' לשבת בארץ יהודה. ה ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר נדחו שם לגור בארץ יהודה. ... ז ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול ה' ויבאו עד תחפנתם.

גמרא נדה (סא).

... דכתיב (ירמיהו מא, ט) והצור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ציד גדליה. וכי גדליה הרגן? והלא ישמעאל הרגן? אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. אמר רבא האי לי שנא בישא אע"פ דלקבולי לא מצעי מיחש ליה מצעי

גמרא יומא (לא:).

אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך אין אדם נוגע צמוכן לחצירו ואין מלכות נוגעת בחצרתה אפי' כמלא נימא

[רש"י: בשמך יקראוך – לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרונסתי כי על כרחך בשם יקראוך לצא ולשוב במקומך:]